

TILSYNSRÅDET FOR KRIMINALOMSORGEN

TILSYNSRAPPORT

Ålesund fengsel

21. oktober 2025

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
1.1. Tilsynsrådet for kriminalomsorgen	3
1.2. Gjennomføring av tilsynet	3
2. Tilsynsrådets vurderinger	4
2.1. Om Ålesund fengsel	4
2.1.1. Overordnet om fengselet	4
2.1.2. Bygningsmessige forhold	4
2.2. Innsattbefolkningen	5
2.2.1. Domfelte, varetektsinnsatte og innsatte mellom 18 og 24	5
2.2.2. Innsatte med behov for tolk	5
2.3. Tid utenfor cellene	6
2.3.1. Innledning	6
2.3.2. Innlåsing og faktisk isolasjon	6
2.3.3. Sysselsettings- og aktivitetstilbud	7
2.3.4. Utelukkelse	7
2.4. Bruk av kontrolltiltak	9
2.4.1. Forsterket celle	9
2.4.2. Kroppsvisitasjoner	9
2.5. Helsetjenester i fengselet	10
2.6. Forebygging av selvskading og selvdrap	10
2.7. Tilbakeføringsarbeid og medvirkning i fengselshverdagen	11
2.7.1. Tillitsvalgt	11
2.7.2. Kontaktbetjenter og oppfølging	12
2.7.3. Permisjoner for innsatte med utvisningsvedtak	12
2.7.4. Tilbakeføringsarbeid	12
2.8. Kontakt med familie og venner	13
2.8.1. Innledning	13
2.8.2. Ringetid	13
2.8.3. Besøk	14
3. Tilsynsrådets anbefalinger	15
4. Tilbakemelding og oppfølging	17

1. Innledning

1.1. Tilsynsrådet for kriminalomsorgen

Det nye nasjonale Tilsynsrådet for kriminalomsorgen ble etablert 1. januar 2025.¹

Tilsynsrådet er uavhengig i sitt arbeid og kan ikke instrueres om lovtolkning eller skjønnsutøvelse. Tilsynsrådet består av en fast ledelse på tre personer: Verna Rege Nilssen, Oddvar Thorbjørnsen Faltin og Tonje Lilaas Larsen. Den lokale forankringen er videreført gjennom Tilsynsrådets fylkesbaserte sammensetning med lokale medlemmer. Sivilrettsforvaltningen har oppgaven som sekretariat for Tilsynsrådet.

Tilsynsrådet skal føre tilsyn med at personer som er innsatt i kriminalomsorgens institusjoner, behandles i samsvar med gjeldende rett og at deres velferd ivaretas. Tilsynsrådet skal også føre tilsyn med at personer som gjennomfører varetekt eller straff utenfor institusjon, behandles i samsvar med gjeldende rett.

Tilsynsrådet kan ta opp saker av eget tiltak eller etter henvendelse fra innsatte, domfelte, siktede, botlagte, pårørende eller ansatte.

Ved hvert tilsynsbesøk i kriminalomsorgens institusjoner skal minst to medlemmer av Tilsynsrådet delta, så langt mulig én fra ledelsen. Tilsynsbesøket kan varsles på forhånd eller være uanmeldte. Domfelte og innsatte har rett til å kommunisere fortrolig med Tilsynsrådet og sekretariatet.²

Tilsynsrådet og sekretariatet har taushetsplikt etter forvaltningsloven. Taushetsplikten omfatter også forhold av betydning for sikkerheten i kriminalomsorgens institusjoner eller for gjennomføringen av straff utenfor fengsel.³

Det skal skrives en tilsynsrapport etter hvert tilsyn.⁴

1.2. Gjennomføring av tilsynet

Tirsdag 21. oktober var Tilsynsrådet på tilsyn i Ålesund fengsel fra kl. 09:00 til 16:00.

Følgende personer deltok fra Tilsynsrådet:

- Tonje Lilaas Larsen (nestleder)
- Ellen Birgitte Røsgaard (lokalt medlem)
- Åslaug Krogsæter (lokalt medlem)
- Adrian Leander Skagen (sekretariatet)

Ålesund fengsel ble varslet om tilsynsbesøket i brev 22. september 2025. Det ble innhentet dokumentasjon i forkant og etterkant av tilsynet.

Rapporten bygger i hovedsak på informasjon fra fengselsledelsen, samtaler med ansatte og innsatte, egne observasjoner og mottatt dokumentasjon.

Fengselet bistod velvillig under gjennomføringen av besøket. Tilsynsrådet vil bemerke at Ålesund fengsel ikke varslet oss om at de ikke hadde et kontaktutvalg eller en tillitsvalgt på

¹ Tilsynsrådet for kriminalomsorgen er opprettet i medhold av straffegjennomføringsloven kapittel 2 A, se Prop. 46 L (2022–2023). Tilsynsrådets ansvar og oppgaver er nærmere regulert i forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

² Straffegjennomføringsloven § 9 a.

³ Straffegjennomføringsloven § 9 c første ledd.

⁴ Forskrift om tilsynsrådet for kriminalomsorgen § 7.

tilsynstidspunktet, selv om Tilsynsrådet etterspurte et møte med kontaktutvalget i varslingsbrevet.

Tilsynsrådet opplever at flere innsatte ikke ønsker å snakke med oss fordi de frykter represalier fra fengselet. Tilsynsrådet påpeker at innsatte har rett til å snakke fritt med tilsynsrådet,⁵ og skal hverken direkte eller indirekte møte reaksjoner på dette fra fengselets side.

2. Tilsynsrådets vurderinger

2.1. Om Ålesund fengsel

2.1.1. Overordnet om fengselet

Ålesund fengsel er et høysikkerhetsfengsel for menn med plass til 27 innsatte. De har 26 ordinære celler, fordelt på en hovedavdeling på 23 celler over to etasjer, og en egen avdeling på tre celler for gangguttene. Den siste cella var en forsterket celle der fengselet kunne sette inn møbler, kjøleskap og lystette gardiner etter behov. Fengselet har også en sikkerhetscelle uten vinduer, men oppga at denne ikke lenger var i bruk.

Alle faste stillinger i turnus var besatt av utdannede betjenter eller betjenter med lang erfaring. Fengselet opplevde å ha god rekruttering til nye stillingsutlysninger.

Fengselsledelsen oppga at de økonomiske rammene ikke var tilstrekkelige for å drifte fengselet i tråd med Sivilombudets anbefalinger.⁶ Fengselet gikk mot et overforbruk for 2025, og mente at dette var nødvendig for å drive fengselet på en god nok måte.

2.1.2. Bygningsmessige forhold

Bygningsmassen er liten og utfordrende. Fengselet består av et bygg i Ålesund sentrum, hvor boenhetene ikke har egne områder for fellesskap. Luftegården er liten og omgitt av høye betongvegger som gjør at man ikke kan se annet enn himmelen og enkelte nabobygg.

De bygningsmessige utfordringene er godt beskrevet av Sivilombudet i besøksrapporten etter deres tilsyn 3. til 5. september 2023. Om luftegården uttalte de at den «fremstod (...) mer som en luftegård for en restriktiv avdeling («stråleluftegård»), enn en ordinær luftegård for høyere sikkerhetsnivå for innsatte uten restriksjoner».⁷ De anbefalte fengselet å «sikre at innsatte har tilgang til en luftegård med mulighet for fysisk aktivitet og ly for været».⁸ Tilsynsrådet deler Sivilombudets syn på de bygningsmessige forholdene ved Ålesund fengsel.

Da Tilsynsrådet gjennomførte tilsynet 21. oktober 2025 hadde fengselet bygget tak over benkene slik at det skulle være mulig å sitte ute når det regnet. De hadde også plassert ut blomsterkasser.

Tilsynsrådet ser positivt på at fengselet har gjort enkelte tiltak for å følge opp Sivilombudets anbefalinger. Bygningsmassen er likevel den samme som tidligere, og Tilsynsrådet vurderer at forholdene i luftegården fremdeles er kritikkverdige, uten tilrettelegging for fysisk aktivitet.

⁵ Straffegjennomføringsloven § 9 a andre ledd fjerde punktum.

⁶ Sivilombudet, 2024, Besøksrapport nr. 83, Ålesund fengsel.

⁷ Sivilombudet, 2024, Besøksrapport nr. 83, Ålesund fengsel, s. 19.

⁸ Sivilombudet, 2024, Besøksrapport nr. 83, Ålesund fengsel, s. 24.

Tilsynsrådet har fått opplyst at ventilasjonen i fengselet er dårlig og at innsatte med astma reagerer på luftkvaliteten. Vi har også mottatt informasjon om at det ble målt opptil 31 grader celsius på enkelte celler i løpet av sommeren 2025. Ålesund fengsel er ansvarlig for at de innsatte soner under tilfredsstillende fysiske forhold.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- på sikt utbedrer luftegården til å være i tråd med Sivilombudets anbefalinger og dagens krav.
- sikrer at de innsatte har tilfredsstillende luftkvalitet.
- sikrer at det ikke blir uforholdsmessig varmt på cellene på sommeren.

2.2. Innsattbefolkningen

2.2.1. Domfelte, varetektsinnsatte og innsatte mellom 18 og 24.

På tilsynstidspunktet hadde Ålesund fengsel et belegg på 96,3 prosent. I perioden september 2024 til september 2025 hadde fengselet ingen innsatte med forvaringsdom.

Det var totalt ti personer mellom 18 og 24 år i fengselet i perioden 29. september 2024 til 29. september 2025. På tilsynstidspunktet var det to innsatte i denne aldersgruppen.

Fengselet en egen ungdomsansvarlig. De hadde ikke egne tiltak rettet mot unge innsatte, men forsøkte å tilrettelegge det eksisterende aktivitetstilbudet slik at det ble mer attraktivt for unge innsatte.

2.2.2. Innsatte med behov for tolk

Tilsynsrådet oppfattet at Ålesund fengsel på tilsynstidspunktet hadde rundt fem innsatte som ikke snakket norsk eller engelsk.

Fengselsledelsen oppga at de ikke brukte tolk i den daglige driften, men at de benyttet seg av ansattes språkkompetanse og bistand fra innsatte som kunne oversette mer daglige beskjeder. Tilsynsrådet ble også informert om at dersom helsetjenesten eller politiet hadde møter med den innsatte med tolk, hendte det at fengselet brukte den samme tolken for å formidle informasjon til den innsatte. Tilsynsrådet oppfattet at fengselet ikke alltid bruker tolk ved formidling av vedtak, og at de heller ikke har rutine for å bruke tolk ved innkomstsamtaler og kartlegging av innsatte som ikke snakker norsk eller engelsk.

Tilsynsrådet frykter at flere risikofaktorer for selvdrap ikke oppdages når kartleggingssamtalen ikke gjennomføres med tolk. Selvdrap er ofte et tabubelagt tema for innsatte, og det kan være vanskelig for innsatte å være åpne om at de har hatt selvdrapstanker, kjenner noen som har begått selvdrap eller har forsøkt å begå selvdrap selv. Tilsynsrådet vurderer at en god dialog med den innsatte er en av flere viktige faktorer for hvor mye den innsatte velger å dele.

Tilsynsrådet understreker at fengselet skal bruke «tolk når det er nødvendig for å ivareta hensynet til rettssikkerhet eller for å yte forsvarlig hjelp og tjeneste».⁹ Fengselet er underlagt den samme plikten til å bruke tolk som helsetjenester og politiet er. Dersom andre tjenester vurderer at det er nødvendig å bruke tolk i kommunikasjonen med den innsatte, mener Tilsynsrådet at det er stor sannsynlighet for at også fengselet burde benytte tolk.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- bruker tolk under kartleggingssamtalen.
- sikrer at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må Ålesund fengsel benytte tolk.
- unngår å bruke andre innsatte som tolk i samtaler om forhold som er underlagt taushetsplikt.

2.3. Tid utenfor cellene

2.3.1. Innledning

De innsatte har etter straffegjennomføringsloven § 17 første ledd som utgangspunkt rett til fellesskap med andre innsatte. Den europeiske torturforebyggingskomitéen anbefaler at alle innsatte tilbys minimum åtte timer utenfor cella.¹⁰ Begrensninger i fellesskapet kan i visse tilfeller utgjøre et inngrep i retten til privat- og familieliv. Slike begrensninger krever derfor hjemmel i lov, og inngrepet må ha et legitimt formål og være nødvendig.¹¹

Etter straffegjennomføringsloven § 37 kan fengselet beslutte å utelukke en innsatt dersom det er «nødvendig» for å oppnå ett av formålene i straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav a til e. Det skal besluttet delvis utelukkelse dersom det anses tilstrekkelig.¹²

Fengselet skal fatte vedtak om utelukkelse dersom den innsatte selv ikke ønsker å være en del av fellesskapet, eller dersom den innsatte har begått en handling som kan føre til reaksjon etter visse bestemmelser.¹³

Utelukkelsen skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, og det skal påses at ingen blir «påført unødig skade eller lidelse».¹⁴ Forholdsmessighetsvurderingen som bestemmelsen legger opp til, må ta høyde for risikoen for helseskade ved utelukkelse og hvilken effekt utelukkelsen vil ha på den innsatte ut ifra dens individuelle forutsetninger. Særlig gjelder dette psykisk syke innsatte.

2.3.2. Innlåsning og faktisk isolasjon

Som vist til i punkt 2.3.1 finnes det ingen minstestandard i norsk rett for hvor mye innsatte skal være låst ute av cella. Internasjonale overvåkningsorganer anbefaler imidlertid at innsatte som ikke er utelukket skal ha tilgang til åtte timer fellesskap hver dag. Den opplyste utlåsningstiden på hver avdeling, for innsatte som ikke er utelukket fra fellesskapet, var opptil

⁹ Tolkeloven § 6 første ledd, jf. § 2 andre og tredje ledd.

¹⁰ Europarådet: Komiteen for torturforebygging (CPT), 26th General Report, 2017, CPT/ Inf (2017) 5, avsnitt 58.

¹¹ Grunnloven §§ 102 første ledd og 113, Den europeiske menneskerettskonvensjon artikkel 8 og artikkel 8 nr. 2.

¹² Straffegjennomføringsloven § 37 tredje ledd.

¹³ Straffegjennomføringsloven §§ 37 niende ledd og 39.

¹⁴ Straffegjennomføringsloven § 37 fjerde ledd og sjuende ledd første punktum.

9 timer og 10 minutter eller 8 timer og 40 minutter ukentlig, basert på om innsatte er i gruppe 1 eller gruppe 2. Gruppene byttes annenhver dag.

Tilsynsrådet merker seg at utlåsningstiden i helgene er utvidet siden Sivilombudets besøk, og at utlåsningstiden i helgene etter det opplyste nå er i tråd med CPTs anbefalinger så lenge dagsplanene følges.

2.3.3. Sysselsettings- og aktivitetstilbud

Ålesund fengsel har tolv sysselsettingsplasser i verksdriften og ti plasser i skolen. I tillegg har to innsatte jobb i vaskeriet og tre innsatte jobb som ganggutter. Utover dette tilbyr fengselet diverse aktiviteter til innsatte som ikke kunne eller ville delta i sysselsetting. Disse aktivitetene foregikk i fellesområdet som ble kalt «loftet», i regi av sosialkonsulenten.

Fengselet hadde en aktivitetsprosent på 93,2 prosent mellom 1. januar og 28. september 2025. Fengselsledelsen opplyste at hovedårsaken til at den ikke var på 100 prosent var at de også telte med innsatte som var varetektsfengslet med fullstendig isolasjon, og innsatte som var utelukket fra fellesskapet.

Tilsynsrådet vurderer at adgangen til å delta i videregående opplæring i fengsel er en viktig del av å forberede de innsatte på løslatelse og tilbakeføring til samfunnet. Videregående opplæring er også en lovfestet rettighet.¹⁵

Skolen hadde tilbud om opplæring i matlaging som kunne resultere i et kompetansebevis. Tilsynsrådet oppfattet at det var usikkert om de innsatte var kjent med muligheten til å drive selvstudier, og til å oppnå kompetansebevis i matlaging.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- gjør innsatte kjent med at de kan drive selvstudier og oppnå kompetansebevis i fengselet.

2.3.4. Utelukkelse

Etter straffegjennomføringsloven § 37 kan fengselet beslutte å utelukke en innsatt i visse situasjoner. Utelukkelsen må være nødvendig for å forebygge en uønsket situasjon, og skal ikke brukes som en reaksjon på den innsattes atferd. Det skal besluttet delvis utelukkelse dersom det anses tilstrekkelig.¹⁶

Utelukkelsen skal ikke opprettholdes lenger enn nødvendig, og det skal påses at ingen blir «påført unødig skade eller lidelse».¹⁷ Fengslet må blant annet vurdere risikoen for helseskade ved utelukkelse ut ifra den enkelte innsattes situasjon.¹⁸ Utelukkelse kan være svært skadelig både umiddelbart og over tid, og risikoen øker jo lengre utelukkelsen varer og jo mer uforutsigbar den er.¹⁹

¹⁵ Opplæringslova § 5-1.

¹⁶ Straffegjennomføringsloven § 37 tredje ledd.

¹⁷ Straffegjennomføringsloven § 37 fjerde ledd og sjuende ledd første punktum.

¹⁸ Særlig gjelder dette psykisk syke innsatte, som Mandela-reglene anbefaler at ikke utelukkes fra fellesskap overhodet der dette vil forverre den innsattes tilstand Penal Reform International og Human Rights Centre University of Essex, 2017, Essex Paper 3:

Initial Guidance on the Interpretation and Implementation of the UN Nelson Mandela Rules, s. 88.

¹⁹ EMD Babar Ahmad og andre mot Storbritannia 10. april 2012 (24027/07 m.fl.), avsnitt 207.

Innsatte som er utelukket fra fellesskapet, enten av fengselet eller av eget ønske, skal tilbys minimum to timer meningsfull menneskelig kontakt hver dag.²⁰ Mandela-reglene stiller krav til hva slags kontakt som anses som «meningsfull».²¹ Også innlåsing av kortere varighet enn 22 timer kan være i strid med menneskerettighetene.²²

Ålesund fengsel fattet 14 vedtak om hel utelukkelse i perioden mellom januar og september 2025. Ett av vedtakene var begrunnet i å «hindre innsatte i å skade seg selv eller øve vold eller fremsette trusler mot andre»²³, mens de øvrige 13 var begrunnet i å «opprettholde ro, orden og sikkerhet».²⁴ Disse utelukkelsene varte i gjennomsnitt i 41 timer.

Straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav e er en uklar hjemmel for utelukkelse, og Tilsynsrådet mener at bruk av bokstav e gir en økt risiko for at utelukkelsen ikke oppfyller kravet til nødvendighet og forholdsmessighet.

Tilsynsrådet har fått innsyn i to vedtak om utelukkelse som er begrunnet i å opprettholde «ro, orden og sikkerhet». Vedtakene viser til hvilke kompenserende tiltak som gjennomføres, vurderer om mindre inngripende tiltak ville vært tilstrekkelig og tidspunkt for når helsepersonalet er kontaktet. Vedtakene vurderer ikke utelukkelsens skadepotensiale eller forholdsmessigheten av utelukkelsen. At utelukkelsen er forholdsmessig er et vilkår for at utelukkelsen er lovlig. Når det ikke er dokumentert at vilkåret er vurdert, er det vanskelig å vurdere om utelukkelsen er lovlig.

Fengselet skal også fatte vedtak om utelukkelse dersom den innsatte selv ikke ønsker å være en del av fellesskapet (selvisolasjon).²⁵ Ålesund fengsel rapporterte om seks tilfeller av selvisolasjon mellom 1. januar og 29. september 2025, uten at det er truffet vedtak om utelukkelse med hjemmel i straffegjennomføringsloven § 37 niende ledd.

Under tilsynet kunne ikke Tilsynsrådet observere noen form for informasjon om innsattes rett til fritt rettsråd ved utelukkelse som varer over 24 timer.²⁶ Dette fremgikk heller ikke av vedtakene. Når regelverket rundt straffegjennomføring oppdateres er innsatte avhengige av at fengselet informerer dem om de nye reglene.

²⁰ Europarådet, 2019, Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 28 May to 5 June 2018, CPT/Inf (2019) 1, avsnitt 82.

²¹ Uttrykket må tolkes i god tro og det kan ikke begrenses til kontakt som følger av fengselets rutiner, etterforskning eller medisinsk nødvendighet, jf. Penal Reform International og Human Rights Centre University of Essex, 2017, Essex Paper 3: Initial Guidance on the Interpretation and Implementation of the UN Nelson Mandela Rules, s. 88 og 89

²² LB-2024-181288.

²³ Straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav b.

²⁴ Straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav e.

²⁵ Straffegjennomføringsloven § 37 niende ledd.

²⁶ Rettshjelploven § 11 første ledd nr. 9 første punktum.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- reduserer antall vedtak om utelukkelse hjemlet i straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav e.
- vurderer konkret hvorfor hver utelukkelse er forholdsmessig, der behovet for utelukkelsen settes opp mot de konkrete potensielle skadevirkningene for den innsatte.
- sikrer at de innsatte er kjent med retten til fritt rettsråd i saker om utelukkelse over 24 timer.

2.4. Bruk av kontrolltiltak

2.4.1. Forsterket celle

Ålesund fengsel har ikke belteseng, og informerte om at sikkerhetscella ikke brukes. En celle i første etasje er omgjort til en forsterket celle, og Tilsynsrådet fikk forskjellig informasjon om hvor mye og når den forsterkede cellen ble brukt i 2025.

Fengselsledelsen oppga at bruk av forsterket celle ikke er regulert i lov, forskrift eller retningslinjer, og at de var usikre på når den forsterkede cella kunne benyttes. Tilsynsrådet legger til grunn at et minstekrav er at vilkårene for utelukkelse fra fellesskap må være oppfylt.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utarbeider tydelige retningslinjer for når de kan benytte den forsterkede cella.

Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på

- når den forsterkede cella ble brukt i 2025 og hvor lenge oppholdene varte.

2.4.2. Kroppsvisitasjoner

Innsatte i Ålesund fengsel kontrolleres ved inn- og utgang fra fengselet. Fengselet har ikke kroppsscanner, men kontrollerer innsatte ved bruk av metalldetektor, hånddetektor og fysisk kontroll.

Begrunnelsen for kroppsvisitasjoner skal føres i KOMPIS-journalen, og det skal journalføres i en egen post dersom det blir gjort relevante funn.²⁷ I en av journalpostene Tilsynsrådet mottok var det ikke notert om det ble gjort funn.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at betjentene alltid noterer begrunnelsen for visitasjonen og om det ble gjort funn eller ikke.

²⁷ Kriminalomsorgsdirektoratet, 2020, Foreløpige føringer om undersøkelse av innsatte – kroppsvisitasjon, s. 5.

2.5. Helsetjenester i fengselet

I perioden september 2024 til september 2025 rapporterte Ålesund fengsel om 108 fremstillinger til helse, hvorav fengselet gjennomførte 52 av disse. Fengselet avlyste ingen fremstillinger, men opplevde at politiet var tilbakeholdne med å fremstille varetekstfengslede, og stilte spørsmål ved fengselets vurdering av at fremstilling var nødvendig. Tilsynsrådet ser positivt på at ingen helserelaterte fremstillinger er blitt avlyst, og at fengselet arbeider proaktivt for at politiet fremstiller varetekstfengslede.

I Ålesund fengsel er det primært betjentene som deler ut medisiner til de innsatte, med unntak av A-preparater. Medisinene deles ut i en dosett som forberedes av helseavdelingen. Tilsynsrådet oppfattet at det var et jevnlig problem at medisinene ikke ble delt ut til rett tid, eller at de ikke lå på riktig plass i dosetten. Helseavdelingen oppga at de mente dette var en feil fra deres side, fordi medisinene enten ble lagt på feil sted i dosetten eller at tablettene kunne «hoppe» over til en annen del av dosetten om den som delte ut dosettene var litt uforsiktig.

Tilsynsrådet vurderer at selv om det er helseavdelingen som har ansvaret for å forberede dosettene, bør fengselet arbeide for at de deles ut til riktig tidspunkt og at dosettene behandles skånsomt slik at medisinen blir værende på riktig plass. Tilsynsrådet vurderer at dette er viktige tiltak for at de innsatte skal kunne oppleve forutsigbarhet i soningen sin, og sikre at de innsatte får den helseoppfølgingen de har krav på.²⁸

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at de innsatte blir tildelt medisinene sin på riktig tidspunkt.
- arbeider for at de innsatte mottar riktig inndelte dosetter.

2.6. Forebygging av selvskading og selvdrap

Ålesund fengsel rapporterte om ett selvdropsforsøk og en trussel om selvdrap i fengselet de siste tolv månedene før tilsynstidspunktet. Tilsynsrådet har ikke mottatt varsel om disse hendelsene.

I forkant av tilsynet mottok vi innsyn i de fem siste kartleggingsskjemaene og tiltaksplanene for selvdropsrisiko.

Fengselet har rutine for å fremstille nyinnsatte for legevakt hvis de svarte ja på et eller flere spørsmål i kartleggingen av selvdropsrisiko, da dette kunne tilsi at det var en økt fare for at den innsatte kunne begå selvdrap. Tilsynsrådet ser positivt på at fengselet sørger for at innsatte med forhøyet risiko får en vurdering av helsepersonell.

Tilsynsrådet har ikke mottatt noen tiltaksplaner som viser hvordan innsatte skal følges opp *etter* at de har vært tilsett av lege. Ansatte i fengselet forklarte at det ikke nødvendigvis lages en ny tiltaksplan etter at den innsatte har snakket med helse, og at det i flere tilfeller er helseavdelingen som tar over oppfølgingen av den innsatte.

²⁸ Pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1, jf. straffegjennomføringsloven § 4.

Tilsynsrådet påpeker at selv om helseavdelingen følger opp den innsatte har Ålesund fengsel et selvstendig ansvar for å forebygge selvdrap,²⁹ og at fengselet rutinemessig skal opprette tiltaksplan for innsatte som viser forhøyet selvdrapssisiko gjennom kartleggingen.³⁰

Fengselet mente de var flinke til å tilrettelegge for at de innsatte kunne få utvidet telefon- og besøkstid, som er viktige tiltak for å forebygge selvdrap.³¹ Tilsynsrådet er enige i at dette er positivt, men mener Ålesund fengsel bør sikre at tiltakene er en del av en helhetlig plan opp mot den innsatte, og at planen må være lett tilgjengelig for alle ansatte. Utvidet ringetid bør i slike tilfeller kunne innvilges uten forutgående søknad fra den innsatte.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utarbeider tiltaksplaner med helhetlige og koordinerte tiltak når dette er nødvendig.

2.7. Tilbakeføringsarbeid og medvirkning i fengselshverdagen

2.7.1. Tillitsvalgt

Ålesund fengsel hadde hverken tillitsvalgt eller kontaktutvalg på tilsynstidspunktet. Fengselet hadde hatt én tillitsvalgt tidligere, men forklarte at ingen ønsket å ta over rollen da han ble løslatt. Tilsynsrådet fikk opplyst at årsaken til dette var at den forrige tillitsvalgte opplevde samarbeidet med Ålesund fengsel som krevende, ved at fengselsledelsen ikke fulgte opp henvendelser og ikke involverte ham i avgjørelser av betydning for de innsatte.

At innsatte får mulighet til å påvirke sin egen soningssituasjon bidrar til å ivareta de innsattes autonomi og er i tråd med normalitetsprinsippet. Et godt samarbeid mellom fengselets ledelse og de tillitsvalgte innsatte kan også medføre et lavere spenningsnivå i fengselet og er et viktig tiltak for å ivareta den dynamiske sikkerheten. Samarbeidet med den tillitsvalgte bør forbedres, for eksempel ved å etterspørre tillitsvalgtes mening om fremtidige avgjørelser og ved å vurdere og gi svar på saker den tillitsvalgte tar opp.

Tilsynsrådet stiller også spørsmål ved om én tillitsvalgt er tilstrekkelig for å representere de innsatte. Tilsynsrådet vurderer at dersom Ålesund fengsel hadde hatt to eller tre tillitsvalgte ville de tillitsvalgte vært bedre egnet til å representere mangfoldet blant de innsatte, og stått i en mer likeverdig situasjon i møter med fengselets ledelse.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- forbedrer samarbeidet med den tillitsvalgte.
- arbeider for at de innsatte har flere enn én tillitsvalgt.

²⁹ Sivilombudet, 2023, Selvmord og selvmordsforsøk i fengsel, s. 6, siste avsnitt.

³⁰ Kriminalomsorgen 2018, Retningslinjer til straffegjennomføringsloven, *Forebygging og håndtering av selvskading, selvmordsforsøk og selvmord i fengsel*, s. 3, punkt 5.

³¹ Sivilombudet, 2023, Selvmord og selvmordsforsøk i fengsel, s. 13.

2.7.2. Kontaktbetjenter og oppfølging

Fengselsledelsen oppga at alle innsatte i fengselet hadde en kontaktbetjent. Tilsynsrådet oppfattet at flere innsatte opplevde at kontaktbetjentene var fraværende når de hadde behov for oppfølging, og at de ikke hadde tilstrekkelig tid til å følge opp den enkelte innsatte for å utarbeide en soningsplan. I flere tilfeller ble møtene med kontaktbetjenten utsatt dag for dag.

Tilsynsrådet vurderer at kontaktbetjenten er en av de viktigste rollene for å følge de innsattes soningsprogresjon, legge til rette for god rehabilitering og være det første bindeleddet mellom hver enkelt innsatt og fengselet. Når innsatte ikke får kontakt med kontaktbetjenten sin kan dette forsinke deres soningsprogresjon og rehabilitering, og skape en følelse av uforutsigbarhet som bidrar til å øke spenningsnivået i fengselet. Dersom den opprinnelige kontaktbetjenten ikke er tilgjengelig, bør de innsatte tildeles en stedfortreder.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at alle innsatte har en tilgjengelig kontaktbetjent.

2.7.3. Permisjoner for innsatte med utvisningsvedtak

Ålesund fengsel mottok nesten aldri søknader om permisjon fra innsatte med utvisningsvedtak. Tilsynsrådet oppfattet at dette var fordi mange innsatte trodde at de ikke kunne innvilges permisjoner når de hadde utvisningsvedtak. Tilsynsrådet påpeker at «[e]t utvisningsvedtak [i seg selv ikke er] tilstrekkelig grunnlag for å anse en permisjons (sic.) som sikkerhetsmessig uforsvarlig eller for å avslå permisjon».³²

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- gjør de innsatte kjent med at også innsatte med utvisningsvedtak kan innvilges permisjon.

2.7.4. Tilbakeføringsarbeid

23 innsatte ble løslatt direkte fra Ålesund fengsel mellom september 2024 og september 2025. Begrunnelsen for dette var at en del av løslatelsene gjaldt innsatte med utvisningsvedtak, eller innsatte som ønsket å forbli i Ålesund på grunn av eksisterende nettverk i byen. For innsatte som ønsker å bli i byen finnes det ingen overgangsboliger, og det nærmeste lavsikkerhetsfengselet ligger i Hustad. Hustad fengsel har lang venteliste. Fengselsledelsen oppga også at de fleste som løslates direkte fra Ålesund ikke er aktuelle kandidater for å gjennomføre straffen med elektronisk kontroll.³³

Kriminalomsorgens primære verktøy for kartlegging i forbindelse med tilbakeføringsarbeid kalles BRIK. I 2024 gjennomførte Ålesund fengsel 12 BRIK-kartlegginger. Målkravet var 30. Det ble ikke gjennomført BRIK-kartlegginger av innsatte med utvisningsvedtak, noe fengselsledelsen mente at var en av årsakene til at målkravet ikke ble nådd.³⁴

³² Retningslinjer til straffegjennomføringsloven punkt 33.5., s. 5.

³³ Domfelte dømt for seksuallovbrudd eller alvorlige voldslovbrudd kan ikke innvilges soning med elektronisk kontroll, jf. forskrift om straffegjennomføring § 7-2 fjerde ledd.

³⁴ Resultat- og regnskapsrapport pr 31.08.25 for Ålesund fengsel, punkt 2.1.2.

Tilsynsrådet vil påpeke at selv om det stemmer at fengselet skal prioritere å kartlegge innsatte med «lengre straffer og som skal oppholde seg i Norge etter gjennomført straff»,³⁵ har fengselet adgang til å kartlegge alle domfelte.³⁶

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- arbeider for at det etableres flere lavsikkerhetsplasser og overgangsboliger i nærheten av Ålesund.
- arbeide for at de innsatte er forberedt på løslatelsen, enten de skal forbli i Norge eller utvises.

2.8. Kontakt med familie og venner

2.8.1. Innledning

Innsatte har rett til respekt for sitt privat- og familieliv i henhold til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8 og Grunnloven § 102. Begrensninger i retten krever hjemmel i lov, og må være nødvendig og forholdsmessig. Det følger av straffegjennomføringsloven at innsatte som hovedregel skal kunne motta besøk og benytte telefon for å ringe innenfor tilmålt ringetid.³⁷ Det er videre vanlig at innsatte tilbys mulighet til å gjennomføre digitalt besøk ved bruk av nettbrett i fengsel, i form av videosamtaler.

2.8.2. Ringetid

Det ble opplyst at de innsattes ringetid som hovedregel var 40 minutter per uke, og at fengselet utvidet ringetiden når innsatte søkte om det. På spørsmål om hvor lenge det var siden fengselet hadde avvist en søknad om utvidet ringetid, svarte fengselsledelsen at de ikke husket det.

Tilsynsrådet ser positivt på at fengselet innvilger mer enn 30 minutter ringetid. Samtidig kan det fremstå vilkårlig hvem som har 30 minutter ringetid og hvem som har mer, dersom utvidet ringetid krever søknad selv om alle får søknaden innvilget.

Ålesund fengsel stenger telefonene mellom kl. 15:00 og 16:10 hver dag. Tilsynsrådet stiller spørsmål ved at fengselet har egne tider for når telefonen er stengt, i tillegg til tidspunkt for innlåsing.

Tilsynsrådet fikk opplyst at telefonlinjene fremdeles er dårlige, og at det er en markant forskjell mellom de gamle telefonene og de nye. Tilsynsrådet vurderer at gode telefonlinjer er en forutsetning for at ringetiden skal kunne brukes for å ha en reell kontakt med pårørende, venner og sivilsamfunnet forøvrig.

³⁵ Forskrift om forsøksprosjekt om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv § 1 andre ledd andre punktum.

³⁶ Forskrift om forsøksprosjekt om kartlegging av domfeltes behov for tiltak med sikte på å lette tilbakeføring til et kriminalitetsfritt liv § 1 andre ledd første punktum.

³⁷ Straffegjennomføringsloven §§ 31 og 32.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utvider ringetiden for alle innsatte uten forutgående søknad.
- oppgraderer telefonene sine.

Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på

- hvorfor Ålesund fengsel mener det er nødvendig å stenge telefonen mellom kl. 15:00 og 16:10.
- hvor mye ringetid de innsatte med utvidet ringetid har.

2.8.3. Besøk

Innsatte i Ålesund fengsel har normalt tilgang til et fysisk besøk og to timer videobesøk i uka. De kan få innvilget mer tid til fysisk besøk eller videobesøk dersom de søker om det. Ansatte ved fengselet oppga at flere innsatte foretrakk videomøter fremfor fysiske møter.

Fengselet har kun ett besøksrom til rådighet. Møblene var slitt, og rommet fremstod sterilt og lite trivelig. Rommet hadde ingen vinduer. Rommet fremsto som særlig lite tilrettelagt for barn.

Gode besøksfasiliteter er viktig for at pårørende skal ønske å komme på besøk. Særlig viktig er gode besøksfasiliteter for å bidra til at barn opplever fengselssituasjonen som så lite fremmedgjørende og truende som mulig.

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- skifter ut slitte møbler i besøksrommet og gjør rommet mer innbydende.
- innreder besøksrommet slik at det blir hyggeligere for barn å komme på besøk.

3. Tilsynsrådets anbefalinger

Tilsynsrådet mener at Ålesund fengsel må sørge for at innsattes rettigheter og velferd ivaretas, uavhengig av overordnede rammebetingelser. Våre anbefalinger og punkter vi ønsker tilbakemelding på gjentas her:

Bygningsmessige forhold

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- på sikt utbedrer luftegården til å være i tråd med Sivilombudets anbefalinger og dagens krav.
- sikrer at de innsatte har tilfredsstillende luftkvalitet.
- sikrer at det ikke blir uforholdsmessig varmt på cellene på sommeren.

Innsatte med behov for tolk

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- bruker tolk under kartleggingssamtalen.
- sikrer at innsatte som ikke kan kommunisere med fengselet på norsk, forstår innholdet i vedtak og informasjon fra fengselet. I den utstrekning det er nødvendig, må Ålesund fengsel benytte tolk.
- unngår å bruke andre innsatte som tolk i samtaler om forhold som er underlagt taushetsplikt.

Sysselsettings- og aktivitetstilbud

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- gjør innsatte kjent med at de kan drive selvstudier og oppnå kompetansebevis i fengselet.

Utelukkelse

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- reduserer antall vedtak om utelukkelse hjemlet i straffegjennomføringsloven § 37 første ledd bokstav e.
- vurderer konkret hvorfor hver utelukkelse er forholdsmessig, der behovet for utelukkelsen settes opp mot de konkrete potensielle skadevirkningene for den innsatte.
- sikrer at de innsatte er kjent med retten til fritt rettsråd i saker om utelukkelse over 24 timer.

Forsterket celle

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utarbeider tydelige retningslinjer for når de kan benytte den forsterkede cella.

Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på

- når den forsterkede cella ble brukt i 2025 og hvor lenge oppholdene varte.

Kroppsvisitasjoner

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at betjentene alltid noterer begrunnelsen for visitasjonen og om det ble gjort funn eller ikke.

Helsetjenester i fengselet

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at de innsatte blir tildelt medisinene sin på riktig tidspunkt.
- arbeider for at de innsatte mottar riktig inndelte dosetter.

Forebygging av selvskading og selvdrap

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utarbeider tiltaksplaner med helhetlige og koordinerte tiltak når dette er nødvendig.

Tillitsvalgt

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- forbedrer samarbeidet med den tillitsvalgte.
- arbeider for at de innsatte har flere enn én tillitsvalgt.

Kontaktbetjenter og oppfølging

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- sikrer at alle innsatte har en tilgjengelig kontaktbetjent.

Permisjoner for innsatte med utvisningsvedtak

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- gjør de innsatte kjent med at også innsatte med utvisningsvedtak kan innvilges permisjon.

Tilbakeføringsarbeid

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- arbeider for at det etableres flere lavsikkerhetsplasser og overgangsboliger i nærheten av Ålesund.
- arbeide for at de innsatte er forberedt på løslatelsen, enten de skal forbli i Norge eller utvises.

Ringetid

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- utvider ringetiden for alle innsatte uten forutgående søknad.
- oppgraderer telefonene sine.

Tilsynsrådet ber om tilbakemelding på

- hvorfor Ålesund fengsel mener det er nødvendig å stenge telefonen mellom kl. 15:00 og 16:10.
- hvor mye ringetid de innsatte med utvidet ringetid har.

Besøk

Tilsynsrådet anbefaler at Ålesund fengsel

- skifter ut slitte møbler i besøksrommet og gjør rommet mer innbydende.
- innreder besøksrommet slik at det blir hyggeligere for barn å komme på besøk.

4. Tilbakemelding og oppfølging

Ålesund fengsel har fått mulighet til å kommentere faktaopplysningene i rapporten 13. juni 2026. Fengselet er også bedt om å redegjøre for sin oppfølging av rapportens anbefalinger innen 14. august 2026, som vil publiseres sammen med tilsynsrapporten.